

547 - 103A

Τόν Ἀπρίλη τοῦ 1992 βρισκόμαστε γιά δουλειά τῆς Μάρως στή Μαδρίτη. Ἐνδιαφέρουσα μεγαλούπολη. Ἐντυπωσιακός ὁ πλοῦτος σέ ἔργα μεγάλης τέχνης τοῦ μουσείου PRADO. Εἶδαμε ἀπό κοντά καί στήν πραγματική της μορφή τή χιλιο-ἰδωμένη σέ φωτογραφίες GUERNICA ἐκτεθειμένη σέ παράρτημα τοῦ PRADO, ὀνομα-σμένο πρὸς τιμὴν τῆς βασίλισσας Σοφίας. Ἐκεῖνο πάντως τοῦ ὁποῦ διατηρῶ ζῶσαν τὴν ἐντύπωση εἶναι τό Τολέδο. Εἶναι ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς πόλεως, στοὺς δρό-μους, στὰ σοκάκια, στὰ κτήρια μέσα, στὸν καθεδρικό ναό, παντοῦ πλανᾶται ἡ σκιά τοῦ EL GRECO. Γιά ἐμέ ὀρισμένοι – ἀρκετοί – ἀπὸ τοὺς πίνακες τοῦ Γκρέκο ἀποτε-λοῦν τὴν κορύφωση τῆς ζωγραφικῆς τέχνης. Ἐχω δεῖ ἔργα του σέ πολλά ἀνά τὸν κόσμον μουσεῖα, ὅπως ἔχω δεῖ καί μιά συνταρακτικὴ ἔκθεση ἔργων του στό Μετρο-

Πενιχρὴ φωτογραφία
μου τῆς εἰσόδου τῆς
ἐκκλησίας Santo
Tomé. Διακρίνεται
ἀριστερά τῆς εἰσόδου
ἡ ἐπιγραφή EL
ENTIERRO DEL CONDE
DE ORGAZ (GRECO).

πόλιταν Μουσείο, όταν ήμουνα στή Νέα Υόρκη. Έχω δεῖ βεβαίως καί τά καλύτερα ἔργα τῶν μεγάλων ζωγράφων ὅλων τῶν ἐποχῶν, ἐθνικοτήτων καί τεχνοτροπιῶν. Έχω ἐπισκεφθεῖ τά περισσότερα μεγάλα μουσεῖα καί συλλογές (τό Metropolitan Museum of Art, τό Museum of Modern Art, τό Μουσείο Γκούγκενχάιμ, τή Frick Collection στή Νέα Υόρκη, τήν National Gallery of Art τῆς Washington, τό Βρετανικό Μουσείο, τήν National Gallery, τήν Tate Gallery, τήν Wallace Collection στό Λονδίνο, τό Λουβρο στό Παρίσι, τό Prado στή Μαδρίτη, τό Ermitage στήν Ἁγία Πετρούπολη, τήν Galleria degli Uffizi στή Φλωρεντία, τίς πινακοθήκες τοῦ Μονάχου, τήν Kunsthalle καί τό Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης στό Ἀμβούργο, τά μουσεῖα τοῦ Βατικανοῦ καί τήν Capella Sixtina, τό Rijksmuseum τοῦ Ἀμστερνταμ, τό Μουσείο Ἱστορίας τῆς Τέχνης στή Βιέννη), καθεδρικούς ναούς καί ἐκκλησίες στίς περισσότερες πόλεις τῆς Ἰταλίας, τῆς ὑπόλοιπης Εὐρώπης. Τή συγκίνηση, τό ρίγος, τό δέος πού μέ διαπέρασαν μπροστά σέ μερικούς πίνακες τοῦ Γκρέκο, δέν τά ἔνιωσα σέ τέτοιο βαθμό ἀντικρῦζοντας ἔργα κανενός ἄλλου ἀπό τούς μεγάλους ζωγράφους. Γιά νά γίνω πιά συγκεκριμένος ἀναφέρω τούς πίνακες πού ἐννοῶ. Εἶναι: Ἡ ταφή τοῦ κόμητος δέ Ὀργκάθ (487x360 ἐκ.) στή μικρή ἐκκλησία Santo Tomé στό Τολέδο, El Espolio (Ἡ διανομή τῶν ἱματίων τοῦ Χριστοῦ, στόν Καθεδρικό ναό τοῦ Τολέδο, 285x173 ἐκ.), Καταιγίδα στό Τολέδο (121x108 ἐκ., Metropolitan Museum), Ὀνειρο τοῦ Φιλίππου Β' (Escorial), Ὁ ἀδερφός Ὀρτένσιο Φέλιξ Παραβιθίνο (113x86 ἐκ., Museum of Modern Art, Βοστώνη), Τό ἄνοιγμα τῆς πέμπτης σφραγίδας τῆς Ἀποκαλύψεως (224x193 ἐκ., Metropolitan Museum), Ὁ καρδινάλιος δόν Φερνάντο Νίνιο δέ Γκεβάρρα (171x108 ἐκ., Metropolitan Museum), Ὁ Ἅγιος Μαρτίνος καί ὁ ζητιάνος (190x98 ἐκ., National Gallery of Art, Washington).

Ἀπό τό ταξίδι αὐτό ἄλλη ἄσβηστη ἀνάμνηση εἶναι ἡ ἐπίσκεψη στό Escorial σέ ἀπόσταση σαράντα χιλιομέτρων ἀπό τή Μαδρίτη. Εἶναι ἓνα γιγάντιο οἰκοδόμημα, ἐπιβλητικό, αὐστηρό, ἄχαρο, γρανιτένιο κυανόφαιου χρώματος. Ἀνάκτορο καί μαζί ναός καί μοναστήρι· ἐπί πλέον βασιλικό πάνθεον, ὅπου ἔχουν ταφεῖ ὅλοι σχεδόν οἱ Ἴσπανοὶ μονάρχες ἀπό τόν Κάρολο Α' (Κάρολο Κουΐντο †1558) ὡς τόν Ἀλφόνσο ΙΓ' (†1941). Ἐκεῖ βρίσκεται καί ὁ τάφος μέ ἐπιτύμβιο μνημεῖο τοῦ δόν Χουάν τῆς Αὐστρίας, τῆς γοητευτικῆς φυσιογνωμίας πού σέ ἡλικία εἴκοσι τεσσάρων ἐτῶν, τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1571, ἐπί κεφαλῆς τῶν δυνάμεων τῆς Ἱερῆς Συμμαχίας (στόλοι τοῦ Πάπα, τῆς Ἰσπανίας καί τῆς Βενετίας) ὀρμωμένων ἀπο τήν Κεφαλονιά*,

Τό μνημεῖο τοῦ δόν Χουάν

κατενίκησε τόν ὀθωμανικό στόλο στή Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου (Lepanto). «Δέν χωρᾶ ἀμφιβολία ὅτι στήν περίπτωση αὐτή ὁ δόν Χουάν ἦταν ἓνας ἐργάτης τῆς μοίρας», παρατηρεῖ ὁ διακεκριμένος Γάλλος ἱστορικός Fernand Braudel.**

Γιά νά ἐπιστρέψουμε στό ἀρχικό μας θέμα, τό Escorial ἔχει 7 πύργους, 15 πύλες, 1110 ἐξωτερικά καί 1600 ἐσωτερικά παράθυρα, 1200 πόρτες καί 86 σκάλες.

* Σύμφωνα μέ τήν ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ (ἐγράφη ἐν ἔτει 1916 ἐν Ληξουρίῳ ἐξεδόθη ἐν ἔτει 1988 ἐν Πειραιεῖ, 642 σελ.) τοῦ Εὐσταθίου Κ. Λιβιεράτου «Ἐκ τῶν ὑπεροκτακισχιλίων Ἑλλήνων τῶν ὑπηρετούντων ἐν τῷ βενετικῷ στόλῳ καί μετασχόντων τῆς ναυμαχίας [τῆς Ναυπάκτου], περί τὰς 4.000 ἦσαν Κεφαλήνες» (σελ. 376). Ἐκτός τούτων ἔλαβαν μέρος στή ναυμαχία καί ἀρκετά κεφαλονίτικα καράβια, ὅπως τῶν κατεργοκύρηδων Μάρκου Ἀντωνίου Τσιμάρα καί τοῦ γιοῦ του Ἰωάννη, Νικολάου Λούζη, Μιχαήλ Πιτσαμάνου καί ἄλλων, μέ κεφαλονίτικα πληρώματα. «Οἱ Κεφαλήνες τρέφοντες ἄσπονδον μίσος πρὸς τοὺς Τούρκους ἐπολέμουν μετὰ λύσσης κατὰ τόν χρόνον τῆς ναυμαχίας καί ἔδειξαν θαύματα ἀνδρείας» (σελ. 377).

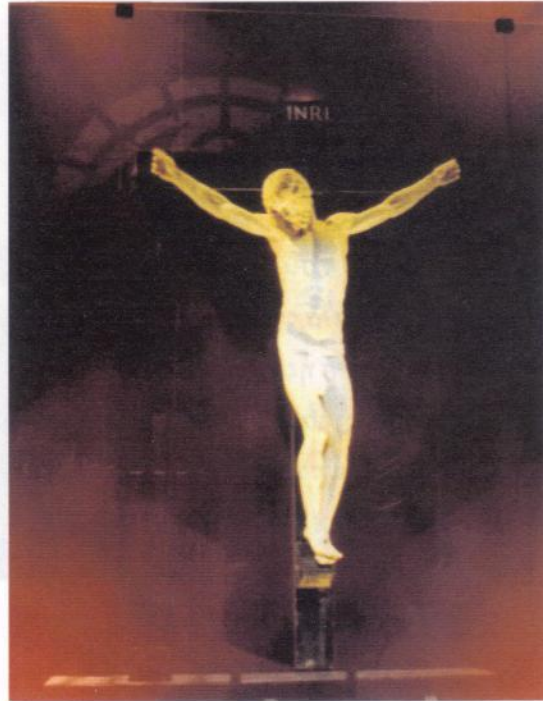
** Fernand Braudel: Μεσόγειος καί Μεσογειακός Κόσμος τήν ἐποχή τοῦ Φιλίππου Β' (τρεῖς τόμοι, ἔκδοση Μορφωτικοῦ Ἰδρύματος Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, 1998) τόμος Γ', σελ. 245. Τό ἔργο χαρακτηρίζεται μνημειῶδες.

Οι Ισπανοί τό θεωροῦν ὡς τό ὄγδοο θαῦμα τοῦ κόσμου. Ἐχτίστηκε τό δεύτερο ἥμισυ τοῦ 16ου αἰώνα ἀπό τόν Φίλιππο Β', τόν συνετό ἡγεμόνα, κατά τόν Braudel, ὁ ὁποῖος ἀπό τό μουντό, αὐστηρό, μοναχικό γραφεῖό του στό Escorial, ἀμετακίνητος, ζηλωτής καί μελαγχολικός θαυμαστής τοῦ Ἱερώνυμου Μπός (Bosch)*, ἐκυβέρνησε ἐπί σαράντα δύο χρόνια τήν ἀχανή ἐπικράτειά του.

Στό Escorial βρίσκονται, μέσα σέ ἀναρίθμητους ἄλλους θησαυρούς, καί δύο πολύ σπουδαῖα ἔργα τοῦ Greco: Τό Μαρτύριο τοῦ Ἁγίου Μαυρικίου (448×301 ἐκ.) καί τό Ὀνειρο Φιλίππου Β' (140×110 ἐκ.), γνωστό καί μέ τόν τίτλο (κατά Camon Aznar) ἡ Προσκύνηση τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ, μέ τίς γονυπετεῖς μορφές τοῦ Βασιλιά τῆς Ἰσπανίας (τοῦ ἴδιου τοῦ Φιλίππου Β'), τοῦ Πάπα, τοῦ δόν Χουάν τῆς Αὐστρίας καί τοῦ δόγη τῆς Βενετίας, ἔργο πού ἐρμηνεύεται ὡς ἀλληγορία τῆς Ἱερῆς Συμμαχίας καί τοῦ θριάμβου τῆς στή ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου.

Ἐν ὀλίγοις περίπατος πολλῶν ὥρῶν στό Escorial εἶναι μιά περιδιάβαση μέσα στή σκοτεινή καταθλιπτική ἀτμόσφαιρα ἑνός κόσμου μυστηριακοῦ καί ἀπόκοσμου.

Χριστός ἐσταυρωμένος τοῦ Benvenuto Cellini (στόν ναό San Lorenzo el Real - El Escorial).

* Στό PRADO βρίσκονται μερικά ἀπό τά σπουδαιότερά ἔργα τοῦ Μπός, ὅπως τά τρομαχτικά σέ σύλληψη καί σέ χωρίς ὄρια καί φραγμούς φαντασία τρίπτυχα ΤΟ ΚΑΡΟ ΜΕ ΤΑ ΑΧΕΡΑ καί Ο ΚΗΠΟΣ ΤΩΝ ΕΠΙΓΕΙΩΝ ΑΠΟΛΑΥΣΕΩΝ, πού ἀπεικονίζουν τίς δυνάμεις τοῦ κακοῦ νά σέρνουν τόν ἄνθρωπο σέ μιά θεότρελη κάθοδο πρὸς τήν τελική του πτώση, ἀπό τόν κῆπο τῆς Ἐδέμ στήν Κόλαση. Μιά φαντασία ἀχαλίνωτη σέ εὐρηματικότητα καί ἐπινόηση δαιμόνων, φαντασμάτων, διαόλων, μαγισσῶν καί κάθε λογῆς καί ἀηδιαστικῆς ἐμφάνισης πλασμάτων καί στάσεων, ἱστορεῖ τήν ἀπόκλιση ἀπό τή μακαριότητα τῆς θρησκευτικῆς λυτρώσεως μιᾶς παραζαλισμένης ἀπό τά πρόσκαιρα ὑλικά πλούτη καί τίς ἐφήμερες ἀπολαύσεις ἀνθρωπότητας. Τούς πίνακες αὐτούς, πού ἀγορασμένοι ἀπό τόν Φίλιππο Β' γιά τό Escorial μεταφέρθηκαν πολύ ἀργότερα στό PRADO, μού ξανάφερε στόν νοῦ ἡ ἐνατένιση τῆς εἰκόνας Η ΟΥΡΑΝΙΑ ΚΛΙΜΑΚΑ (THE HEAVENLY LADDER), σέ μιά ἔκθεση (17 Σεπτεμβρίου-24 Ὀκτωβρίου 1997) στό Μουσεῖο Μπενάκη τῶν Ἀθηνῶν πινάκων, πού εἶχε δανείσει ἡ Μονή Σινᾶ στό METROPOLITAN MUSEUM OF ARTS τῆς Νέας Ὑόρκης γιά τήν ἐξαιρετικά ἐπιτυχή ἔκθεση THE GLORY OF BYZANTIUM (11 Μαρτίου - 6 Ἰουνίου 1997). Ἡ εἰκόνα αὐτή, στήν ὁποία ἐπιχειρεῖται ἀπεικόνιση τοῦ ἀσκητικοῦ ἔργου πού ἔγραψε ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ τῆς Κλίμακος (6ος αἰώνας) ἀνάγεται στό δεύτερο ἥμισυ τοῦ 12ου αἰώνα. Διαφέρει ὁμως ἀπό τά τρίπτυχα τοῦ Μπός, γιατί σ' αὐτήν ὑπάρχει ἐλπίδα λυτρώσεως, ἐνῶ στους πίνακες τοῦ τελευταίου κυριαρχεῖ ἡ φρίκη καί ἐπικρατεῖ τό κακό.